

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XIX. De virtutibus ac vitiis priscûm Germanorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

De virtutibus ac vitiis priscum Germanorum.

ENUITATEM cultus, studiorumque simplicitatem in majoribus nostris postquam indicavimus; res atque ordo potest videri, uti nunc etiam ostendamus, quæ eorum fuerint in tantâ rerum inopiâ atque animi simplicitate virtutes; & item quæ vicia.

Auctor noster in libro de Germaniâ: *Literarum secreta viri pariter ac femina ignorant. Leges igitur scriptas habuere nullas. Interim tamen suis sibi consuetudinibus eos vixisse, iuraque ac iustitiam in bonos juxta ac malos exercuisse, certum est. Cicero, de legibus lib. 11, Hanc igitur video, inquit, sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingenii excogitatam, neque scitum aliquod esse populorum: sed æternum quiddam, quod universum reget, imperandi prohibendique sapientiâ. Et postea: Intelligi sic oportet; & hac, & alia jussa ac vetitia populorum, vim habere ad recte facta vocandi, & à peccatis avocandi. que vis non modò senior quàm atas populorum & civitatum; sed æqualis illius cælum atq; terras tuentis & regentis dei. Item postea: Erat enim ratio profecta à rerum naturâ, & ad recte faciendum impellens, & à delicto avocans. que non tum denique incipit lex esse, cum scripta est; sed tum, cum orta est. orta autem simul est cum mente divinâ. Quamobrem lex vera, atque princeps, apta ad jubendum & ad vetandum, ratio est recta summi Iovis. Nempe primi mortalium Adamus & Heva, quum ab æterno illo univèrsi mundi auctore simul atque rectore ad imaginem ejus perfectissimâ naturâ conderentur; legem istam unâ cum divinâ aurâ acceperunt. Quum etsi postea per lapsum horrendum in modum vitaverint; tamen tantum ejus in omneis posteror eorum promanavit, uti etiam nequissimi sceleratissimique homines æquum ab iniquo, verum à falso suo ingenio discernere ubique possint, & fateri cogantur: quamvis ex vitiatâ illâ naturâ pessima quæque plerumque sequantur. Atque ita quidem æterna illa imperandi prohibendique sapientia hanc boni rectique opinionem animis hominum impressit; uti, licet maxima pars eorum sit pessima, & omnis generis vitiis sceleribusque dedita; tamen à bonis, numero multo inferioribus, se legibus regi, pœnis coerceri, suppliciiisque adfici patiantur. Idem Cicero, de legibus lib. 1: Certè, inquit, res ita se habet, ut ex naturâ vivere, summum bonum sit; id est, vitâ modicâ & aptâ virtuti perfrui: aut naturam sequi, & ejus quasi lege vivere; id est, nihil, quantum in ipso sit, prætermittere, quo minus ea, que natura postulet, consequatur: quod inter hac velis è virtute tamquam lege vivere. Naturam intellige perfectam, primis mortalium in creatione inditam. Hanc opinionem multis sæculis servasse Germanos nostros, donec Romanorum, Rheni Danubiique ripas sub imperio tenentium, moribus corrupti fuerunt, fatis ex iis, quæ hæcenus ex veterum scriptorum monumentis adducta sunt, intellectum esse puto. Hinc noster, in prædicto libro de Germaniâ, paullo post: plus ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. Verissimum est Platonis dictum; ὅτι πᾶσι οἷς πλεῖστοι νόμοι καὶ δίκαι, καὶ ὅτι τῶν καὶ βίαι μοχθηροί. καθ' ἑαυτὴν καὶ πᾶσι οἷς ἰατροὶ πολλοὶ, καὶ νόσος εἰς εἰς εἶναι πολλὰς. id est; apud quos plurimæ sint leges, apud eos etiam licet esse, & malos mores: quemadmodum morbi soleant esse multi, ubi multi sunt medici. Cicero, prædicto lib. 11 de legibus: Lex est justorum injustorumque distinctio, ad illam antiquissimam & rerum omnium principem expressam naturam, ad quam leges hominum diriguntur: qua supplicio improbos afficiunt; defendunt ac tuentur bonos. Lex autem illa neque tolli neque abrogari potest. Et eodem libro antea: Quæ sunt autem variæ, & ad tempus scriptæ; populi favore magis, quàm re, legum nomen tenent. Item lib. 1: tam verò falsissimum illud, existimare omnia justa esse, que scita sint in populorum institutis, aut legibus. Et dicto lib. 11: Quid quod multa perniciofa, multa pestifera sciscuntur in populis? que non magis legis nomen attingunt, quàm si latrones aliquas confessu suo sanxerint. Multa hujusmodi hodiè que passim in Christiani etiam nominis gentibus, quibus sanè multo justiores egerunt prisci nostri Germani; unam illam virtutem ἠμικλιῶ, & bellandi latrocinandique, etiam per vicinas & conterminas sibi invicem ejusdem generis Germanici nationes, consuetudinem si excipias, de quibus ita Cæsar, belli Gallici comment. vi; ubi Germanorum mores describit: Civitatibus maxima laus est, quam latissimas circum se, vastatis finibus, solitudines habere. hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere: neque quemquam prope se audere consistere. Et mox: Latrocinia nullam habent infamiam, que extra fines cujusq; civitatis sunt. atq; ea juvenutis exercenda, ac desidia imminuenda causâ fieri prædicant. At intra suam quicq; civitatem, seu nationem, tam omneis populares, quàm proximè cognatos, pro consanguineis habebant: quod clariùs infra ostendetur. Et unde, quæso, mali mores, ac scelera; nisi ex cupidine & possessione opum: quibus unis maxima*

maxim a pars hominum, ut olim apud opulentas gentes, sic hodiè non modò ad dignitatum fastigia nituntur; sed & flagitiorum impunitatem sibi concedi postulant. Præclarum est exemplum, quod Strabo, lib. VII, notavit in Scythis: καὶ Αἰχὺλὸς δὲ ἐμφαίνῃ συνηγορῶν τῷ ποιητῇ, Φησὶας περὶ τῶν Σκυθῶν,

Ἀλλ' ἰπώακας βρωτῆρας ὄνομοι Σκυθη.

Αὐτῇ δὲ ἰπώακας καὶ νῦν ἐπὶ συμμύρῃ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν. ἀσπλαγξάτους τε γὰρ αὐτοὺς νομίζουσι, καὶ ἤκεισε κακεντρέχεις, ὅτι πλεετέρας τι πολὺ ἡμῶν, καὶ ἀτακτετέρας. καὶ τοῖ ὅ γε κατ' ἡμᾶς βίβη. εἰς πάντας σχεδὸν ἢ διὰ τί τινα τῶν παρὰ τὸ χεῖρον μετὰ βολῶν, τευφλῶν, καὶ ἠδοῖας, ἔκαθη πηχίας εἰς πλεονεξίας μυρίας παρὰ τῶν εἰσῳγῶν. πολὺ οὖν τὸ πτωχότητος κακίας καὶ εἰς οὖν βαρβαρὺς ἐμπέπλωκε. οὖν τι ἄλλας, 10 ἔσθ' Ἄνωμαδας, καὶ δὲ πελάτης ἀψάμμοι χεῖρας γαρόασσι, ληστῶντες, καὶ Ἰπώακας ἄλλοι πολλοὶς, μετὰ λαμβάνουσι τὸ ἐκείνων πολυπλείας, ἔκαθη πηχίας. ἂ δοκεῖ ἄλλο εἰς ἡμεροτήτα πωλεῖν, ἀφ' ἑαυτῶν ἢ πᾶ ἤδη; ἔποικίλιον αἰτὶ τὸ ἀπλότη, τὸ ἀρὸν λεχθείσης, εἰ σῶρα. Hoc est: Aeschylus quos, haud obscure Homero ad stipulatur, sic de Scythiis pronuntians; Gens justa, & equinis caseis victitantes Scythæ. Quæ sanè opinio etiamnum apud Græcos durat. existimamus enim, eos esse simplicissimos, minimè que fraudulentos, tum nobis multo frugaliore, atque paucioribus longè rebus contentos. tamen si nostra vivendi ratio ferè in omnibus gentes propagavit mutationem morum in deterius, introductis luxu, voluptatibus, malis artibus, & mille concupiscendi aliumque defraudandi studiis. cujus corruptele magna pars etiam ad barbaros permeavit, cum alios, tum Nomades. hi enim, re maritima tentati, facti sunt deteriores; latrocinia jam exercentes, & hospites interficientes. & quia cum variis haminibus res ipsis esse caput; ex iis luxuriam, & negotiandi arteis didicere. qua quamquam videantur 20 ad exsuendam ferociam conferre; tamen mores corrumpunt, inque locum modò dicta simplicitatis versutiam ac dolos introducunt. Idem sanè accidit Hispanis ac Gallis à Græcis simul & Romanis; Britannis verò & Germanis maximè à Romanis, & horum subjectis provincialibus. At apud præcos illos Germanos, Nemo (ut inquit dicto loco Cæsar) agri modum certum, aut sineis proprios habuit. sed magistratus, ac principes in annos singulos gentibus, cognationibus hominum, qui unà coierant, quantum eis, & quo loco visum erat, attribuebant agri: atque anno post aliò transire cogebant. Cujus rei multas afferebant causas. ne, assiduâ consuetudine capti, studium belli gerendi agriculturâ commutarent: ne latos sineis parare studeant: potentioresque humiliores possessioibus expellerent: ne accuratius, ad frigora atque æstus vitandos, edificarent: ne qua oriretur 30 pecunie cupiditas; quâ ex re factiones disensionisque nascuntur: denique, ut animi aequitate plebem continerent, quum suas quisque opeis cum potentiissimis aquare videret. En; quid loci putas heic relictum fuisse pravis cupiditatibus, ac vitiis? An non hoc aureum ferè fuit illud sæculum? A rerum omnium Domino, æterni Dei filio, Iesu Christo ejusque discipulis & apostolis instructos fuisse dices, Omnia inter bonos debere esse communia. Apud Strabonem, lib. xv, haud perinde malè unus ex Indorum sapiuntibus, Mandanis nomine, sic respondet Onesicrito, Pythagoræ, Socratis, ac Diogenis dogmata extollenti, ὅτι πᾶσα μὲν νομίζετο Φρονίμως αὐτοῖς δοκεῖν. ἐν δὲ ἀμαρτάνειν, νόμον παρὰ τὸ φύσιος τημένους. καὶ δὲ αὐτὸν αἰσχυρίεσθαι νομῆς, ὡς περὶ αὐτὸν διὰ τὴν, ἀπὸ λατῶν ζῶντας, καὶ δὲ οὐκίαν ἀεὶ τῶν εἰναι, ἥτις αὐτὸν Ἰπώακας ἀλαχίσης δεῖται. id est: De ceteris quidem rebus prudenter illos sentire se existimare: in uno autem errare; quòd legem anteponant naturæ. aliàs 40 enim non puderet eos, nudos agere, ut ipse; & tenui victu esse contentos: quum ea optima sit domus, que minimo adparatu indigeat. Sed age; singulas virtuteis, quibus præci Germani præditi fuerunt, circumire libeat.

De RELIGIONE atque PIETATE erga deos (utinam erga unum verum Deum dicere liceret) idem de ipsis intelligendum est, quod de consanguineis eorum Gallis tradit Cæsar, de Britannis Solinus, de Hispanis Strabo. Hujus verba, lib. III, hæc sunt: οὐλοῖσι δὲ εἰσι λυστανοί: id est: Immolationibus student Lusitani. Solini, cap. xxv, ista: Deos percolunt. Cæsar, libro prædicto, hæc: Natio est omnis Gallorum admodum dedit a religionibus. Sed & de Scandinavia incolis ita Procopius, Gothic. lib. II: οὐλοῖσι δὲ ἐν δειλεχίσεσθαι: id est: Sacrificant frequentissimè. De parentum pietate in liberos ita noster in libro de Germaniâ: Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. Quod sanè paucissimis in gentibus notatum. Adde huc & illud, quod paullo post ibidem sequitur: Sua quemq; mater uberibus alit: nec ancillis, ac nutricibus delegantur. Liberorum erga parenteis, propinquorumque erga propinquos pietas & amor vel ex uno hoc argumento perspici potest, quòd suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, quam amicitias necesse fuerit; ut auctor est idem Tacitus, ibidem. Adjice huc & illud, ex eodem libro: Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est: non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit: sed familia, & propinquitates. Quin integræ cognationes in singulas habitationum congregationes, id est, in singulos vicos coibant. De conjugum inter se amore, ac fide, proximo capite privatim agetur.

Univerſæ gentis FIDEM vel ex eo difcas, quòd omnes Romanorum imperatores, abufque Auguſto Cæſare, corporum fuorum cuſtodiam Germanis, præ omnibus aliis populis, commiferunt. quod hodiè que ab omnibus ferè Europæ fit regibus. Dio lib. LXXVIII, in vitâ Antonini Caracalli: Σκυθας & Κελτας, ἢ μόνον ἰλιθιθέρους, ἀλλὰ ἔθ' ὅλους, & παίδων ἔχουσαν κῶν ἀφελόμερον. ὡς πάλιν, & περὶ αὐτὸν εἶχεν, ὡς ἔχ' ἡ μάλλον αὐτοῖς, ἢ στρατιώταις, θυμῶν. id eſt: Scythas & Germanos, non ingenuos modo, ſed & ſervos à liberis & uxoribus abstractos, armaverat, & circum ſe habebat; quòd magis his, quàm militibus, fideret. Scythæ hi nulli alii eſſe potuerunt, quàm Sarmatæ Iazyges, inter Parthiſſum & Danubium Pannoniæ contermini: vel alii hinc Sarmatæ, oſtia Danubii Pontumque accolentes: quos vulgariter omneis ſub Scytharum nomine poſuerunt Græci auctores: ut ſuprà cap. II dictum eſt. At horum fide longè ſpectatior fides 10 Germanorum. ſic enim noſter, hiftoriarum lib. III, quum Veſpaſianus imperium Romanum occuparet: *Ac ne inermes provinciæ barbaris nationibus exponerentur: principes Sarmatarum Iazygum, penes quos civitatis regimen, in commilitium aſciti, plebem quoque, & vim equitum, quâ ſolâ valent, offerebant. Remiſſum id munus; ne inter diſcordias externa molirentur; ac majore ex diverſo mercede, jus faſque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Svevorum, quibus vetus obſequium erga Romanos; & gens fidei commiſſe patientior. Ut aliis rebus, ſic etiam fide Celticæ nationes ſibi invicem fuere ſimiles. unde eſt, quòd Appianus, bellorum civil. lib. I, Sertorium tradit Celtiberorum in Hiſpaniâ fidem, in cuſtodiundo corpore ſuo, ipſorum Romanorum fidei prætuliffe. Cæſarem quoque & Auguſtum Hiſpanorum cuſtodias circa ſe habuiſſe, auctor eſt Svetonius, in vitis eorum. At mox ut ſub eodem Augu- 20 ſto Germanicæ gentis mores penitus perſpecti, fidesque eorum experta; primus Auguſtus, & poſt eum omnes reliqui imperatores, fidem horum omnibus aliis gentibus prætulerunt. Præclara fuit, & notatu etiam hoſti Tacito digna viſa illa principum Friſiorum Romæ in theatro emiſſa vox; Nullos mortalium armis, aut fide ante Germanos eſſe: ut refertur annal. XI. I. Admirandi fanè fidei leguntur exempla complura de iis, qui aliorum ſeſe vitæ necique devoverunt. de quibus infrâ fuſius dicitur ſuo loco. heic ex uno, quod adponam, de reliquis conjicias. Aleam, inquit noſter, in libro de Germaniâ, ſobrii inter ſeria exercent; tantâ lucrandi perdendive temeritate, ut, cum omnia deſecerunt, extremo ac noviſſimo jaçtu de libertate, & de corpore contendant. Victus voluntariam ſervitutem adit. quamvis junior, quamvis robuſtior, alligari ſe, ac venire patitur. ea eſt in ve pravâ pervicacia: ipſi fidem vocant. Sed ne hodiè quidem 30 ea virtus in minori eſt pretio, honore, atque religione: ita, uti etiam apud exteras genteis, non modò imperitum vulgus, ſed magnos viros, rerumque peritiſſimos ſæpè audiverim prædicanteis: fidem, ſi toto reliquo orbe pelleretur, in unâ Germaniâ, apud viros pariter ac feminas, exſilium tutum inventuram. Faciſant hinc maligni illi obtrectatores, qui non ob fidem, ſed ob ſimplicitatem, Germanos olim in principum cuſtodias fuiſſe delectos, & nunc deligi, adfirmant. Simplicitatem nuſquam, fidem ubique adpellant veteres auctores graviffimi: quorum omnium iudicium qui unus nunc damnare velit, ſtultiſſimus ac maxime temerarius à ſapientiffimo quoque merito habeatur. At objicient heic iſti homines majoribus noſtris perfidiam in rumpendis fœderibus, & pace pactâ: quæ ut frequens in Romanorum Græcorumque hiftoriis, ſic exempla ejus vel graviffima notantur Straboni, in lib. VII, 40 his verbis: Ἡ ῥῆσις δὲ τῷ πολέμῳ Σάγμαροι, πλεῖστον σικέντες τῷ ῥέλει, μέλωνα ἔχοντες ἡραμόνα. καὶ κείθεν ἤδη διαίχον ἄλλοι, διωαſεύοντες, ἔ κατὰ λυόμενοι πάλιν δὲ ἀφιſτόμενοι περὶ διδόνας ἔχ' τὴν ὄμηρον, καὶ πῆς πῆς. περὶ δὲ ἰδὴ ἀπεία μέγα ὄφελος. οἱ δὲ πειθυβίτες τὰ μέγα κατὰ βλαψαν, καθάπερ οἱ Χηρόσκι, & οἱ τῶν ὑπὲρ, παρ' οἷς τὰ τρία πύματα Ρωμαίων, μετὰ τῷ στρατηγῷ Οὐάρε καὶ ἰπλίς, πρὸς ἀπονοθήντα ἀπώλετο ἐν ἐνέδραις. hoc eſt: Belli initium fecere Sugambri, Rheni accole, duce Melone. huic alii ſubinde atque alii ſucceſſerunt, principatu poſiti, atque debellati; ruruſque deficientes, fide & obſidibus proditi. Adverſus hos plurimum utilitatis eſt in incredulitate. nam quibus fides habita, ii maxima damna intulerunt: ut Cheruſci, & horum ſubjecti; apud quos tres Romanorum legiones, cum duce Quintilio Varo, contra datam fidem, inſidiis circumventæ perierunt. Verùm de hac re ita habendum: Fidem eos, amicis ſponte ac voluntariò datam, pactamve, 50 quàm ſanctiffimè coluiſſe. ab hoſte verò, imperium in ſe occupante, expreſſam, omninò nullam duxiſſe. ideòque haud diutiùs hanc ſervarunt, quàm aut conduxerit rebus ſuis, aut coëgerit neceſſitas. quamprimùm occaſio excutiendi jugi patebat; tanto amore in communis patriæ libertatem ardebant, uti etiam liberos, obſidum loco apud hoſtem depoſitos, civitati donarent. Sed de his fatiſ. videamus reliquas virtuteis.*

Quum paſſim apud auctores adpellentur immanes, truces, feroces, immites, horridi, atroces, atque ſuperbi; inſigni tamen fuere erga ſupplices adſecti MANSVETUDINE & CLEMENTIA. Mela, lib. III, cap. III: *Tantum hoſpitibus boni, mitesq. ſupplicibus.* Exemplum refert Tacitus,

tus,

tus, annal. XIII: Eosdem agros Ansibarri occupavere: validior gens, non modò suâ copiâ, sed adjacentium populorum miseratione: quia pulsî à Chaucis, & sedis inopes, tutum exsiliium orabant. Sic Sigambri partem equitatus Vlipetum Tenchtherorumq; post eorum cladem ad se receptam, Cæsari postulanti dedere abnuerunt: teste ipso, in comment. IV. Omnino intellexisse videtur gens Germanorum idem, quod Plato tradit, de legibus lib. II: Ζενικῶν δὲ ἔστι Πηχωνίων ἀμαρτημάτων τὸ πλεῖστον ἰκέτας μάλιστα γίγνεται ἀμαρτημα ἐκάστοις. μετ' ἃ δὲ ἰκετὸς ἄλλος μάρτυρ' ὁ ἰκέτης θεῶν ἔτυχεν ὁμολογῶν, Φύλαξ δὲ ἀφ' ἑρῶν ἔτ' ἔστι παρ' ἑαυτῶν γίγνεται. οἷς τ' ἄλλοι αὐτὸς ἀτιμώρητος παρ' ἑαυτῶν ὁ τοχῶν αὐτοῦ. hoc est: Omnium, tam inter peregrinos, quam civis, peccatorum maximum, quod in supplicis est commissum. deus quidpe, per quem supplex factus est consequutus, diligentissimus ejus

10 est custos. quare nemo in supplicis sceleratus impunis abibit.

Jam verò LIBERALITAS, COMITAS, HOSPITALITAS que, non modò in Germanis nostris, sed & in reliquis Celtis tanta fuit, quanta in nullâ aliâ gente ab antiquis auctoribus notata. De Celtiberis, Hispanicâ gente, sic Diodorus lib. V: Ἡ ἕστι παρὸς ἡμῶν ἑστὶ κακὸς ἄλλος καὶ πολέμιος ἀφ' ἑρῶν αἰμαί, παρὸς ἡ ἑστὶ ζένος Πηχωνίων καὶ Φιλαίθρων. ἑστὶ δὲ Πηχωνίων καὶ ζένος ἀπειρίας ἀξίως παρ' αὐτοῖς ποιεῖται πρὸς κατὰ λυσις, καὶ παρὸς ἀλλήλους ἀμειλλῶν πλεῖστον ζένος. οἷς δ' ἂν οἱ ζένου αὐτοῦ ἀξίως ἔσονται, τὰς ἐπιτηδεῖσι, καὶ θεοφιλεῖσι γίγνεται. Id est: Quod ad mores attinet: erga maleficos & hostes sunt crudeles: erga hospites verò mites atque humani. peregrinis enim omnibus hospitium ultro obferunt: hospitalitatisque inter se officii certant. Quos peregrini comitantur, eos laudant, & diis caros arbitrantur. Idem auctor paullo antè, de Gallis simul atque

20 Germanis: καλῶς ἔστι τὰς ζένους Πηχωνίων καὶ Φιλαίθρων. ἑστὶ δὲ δειπνοῦ ἐπιτηδεῖσι, τίνες εἰσὶν, ἑστὶ τίνων ζείων ἐχέουσιν. id est: Ad convivia peregrinos quoque vocant. cenâque finitâ, tum demum qui sint, quidque petitum venerint, sciscitantur. De unis Germanis Tacitus noster, in libro de Germaniâ: Convictibus, & hospitii non alia gens effusius indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur. pro fortunâ quisque apparatus epulis excipit. cum defecerit, qui modò hospes fuerat, id est, qui exceperat, monstrator hospitii, & comes, proximam domum non invitati adeunt, nec interest: pari humanitate accipiuntur. notum, ignotumq; quantum ad jus hospitii, nemo discernit. & paullo post: Victus inter hospites comis. Et in eandem sententiam Cæsar, comment. VI: Hospites violare, fas non putant. qui quâque de causâ ad eos venerunt, ab injuriâ prohibent, sanctosque habent: iis omnium domus patent, victusque communicatur. Adamus Bremensis, de

30 Sveonibus, qui vulgò Svedi vocantur: Hospitalitate sunt insignes Sveones. quibus est omni probro gravius, hospitium negare transeuntibus: ita, ut certamen habeant inter se, quis dignus sit hospitem recipere, cui omnia exhibens humanitatis jura, quot illic commorari voluerit diebus, ad amicos suos illum certatim per singulas dirigit mansiones. Idem de Thules insulâ, quæ nunc est Islandia, incolis: Multa insignia in moribus eorum, præcipuè charitas: ex quâ procedit, ut inter eos omnia sint communia tam advenis, quàm indigenis. Ista igitur præcis Germanis, ceterisque Celtis, unde religio? nisi ex eodem fonte, ex quo Lotus hauserat, satius esse filias virgines improborum illusionibus atque injuriis objicere, quàm peregrinos hospiteis. unde etiam non modò Celtis, sed & aliis gentibus hospitum corpora fuere sacra. Nempe à primis id universi habuere mortales parentibus; & in suam quæque, post lingvarum confusionem, de-

40 tulit terram natio. Hinc Platonis sunt illa, eodem libro paullo antè perscripta: πρὸς ἡ τὰς ζένους διανοητικὸν ὡς ἀγνώστου. ζυμβόλαια ὄντα. ἡ δὲ δὲ πάντ' ἐστὶ τὰ τ' ζένων καὶ εἰς τὰς ζένους ἀμαρτηματὰ ὡς δὲ τ' πολιτῶν εἰς θεὸν ἐνηρηγημένα τιμωρῶν μάλιστα. ἐρημὸς δὲ ἂν ὁ ζένος ἑταίρων τὸ ἐζυγανῶν, ἐλεξίοντες ἀνθρώποις καὶ θεοῖς. hoc est: Cum peregrinis sanctissima esse fœdera, quisque cogitet. fermè enim omnia peregrinorum & contra peregrinos peccata, præ illis quæ inter civis committuntur, ultori deo curæ sunt. nam, quum peregrinis amicis cognatisque caveat, majorem & apud deum & apud homines meretur misericordiam. Certè neque hodiè convictibus & hospitii gens alia effusius indulget, quàm Germani nostri inter se: notumque & ignotum, quantum ad jus hospitii, parum discernunt: maximè verò ii, qui è Saxonico genere mare accolunt. In Britannîâ etiam nuper eadem duravit consuetudo apud Anglos, Germanicæ originis gentem. neque adhuc

50 omnis sublata: præsertim ad septemtriones. Victus, inquit noster, inter hospites comis. Hodiè maximè apud inferioris Germaniæ nationes, Flandros, Brabantios, Selandos, Hollandos, Geldrios, ac Frisios. De liberalitate ita ibidem noster: Abeunt, si quid poposceris, concedere moris. & poscendi invicem eadem facilitas. Et hic maximè in Germaniâ nunc viget mos. Gaudent, inquit idem, muneribus. sed nec data imputant: nec acceptis obligantur. Nunc etiam, si quis id postulet, ridetur. Sanè liberalitas hodièque, sicubi aliàs, in Germaniâ nostrâ, tam erga peregrinos & alienos, quàm erga suos maximum locum obtinet. quamquàm hac virtute gentes conterminæ Poloni atque Bojohæmi mirum in modum nobiscum certent.

AMICITIÆ nomen jusque præcis Germanos coluisse quàm sanctissimè, quis dubitet?

- Anrequàm ad quintam (ut Horatii poëtae utar verbis) nectaris Venerei partem pervenias quatuor priores antè occupandæ sunt: conspectus, colloquium, osculum, contrectatio. Hæc autem quibusdam hodiè in gentibus, non modò privatim in secreto, sed publicè in cœtibus etiam cuique patent. Proinde negari haud potest, quin multo minoris sit laboris, unum solum, quàm quinque expugnare castella. apud Germanos quidpe (Germanos intelligo eos, qui externis vitis minus adhuc imbuti, longiusque ab illorum finibus remoti) nec conspectus mulieris, nec colloquium facillè dantur: osculum verò & contactus etiam in dedecore, atque opprobrio, adeoque in flagitio ponuntur. Ac sanè, verè æstimare, nec veterem illam, simplicem, horridamque Germaniam, sed ceteras nunc genteis cum hodiernâ Germaniâ interiore conferre si velis, fatearis necesse est, apud nullam omnium *hanc* morum partem magis laudandam: & quod idem auctor infrâ de sui seculi Germanis ait, *paucissima omnium in tam numerosâ gente hodièque adulteria. quorum pœna etiamnum heic, quàm alibi, præsentior, ac severior.* Sed ad priscum Germanorum mores mihi heic commentandum est. De Persarum gente sic scribit Herodotus, libro prædicto: *ὅς περ δὲ σφί περὶ ἑνὲν ἐν ἕξει, ταύτῃ δὲ λέγειν ἕξει.* id est: *Quicumque apud eos nefas est facere, ea nec dicere fas est.* Idem olim in Germanos nostros nudè agenteis convenerit, nec ne, haud facillè dixerim, hodiè certè quàm maximè in eos quadrat. quidpe non modò turpeis corporis actiones, sed & quodvis ejus membrum, vestitu tectum, nominasse nefas habetur. tantâ scilicet heic agitur pudoris reverentia. Ceterum auctor noster, annalium lib. xi, de Italo Cheruscorum duce, Româ petito, hæc tradit: *Primò letus Germanis adventus; at que eò magis, quòd, nullis discordiis imbutus, pari in omnes studio ageret, celebrari, colî: modò comitatem, & temperantiam, nulli invisam, sæpius vinolentiam ac libidines, grata barbaris, usurpans.* Quas heic intelligat libidines, parum liquet. nam cum aliis interpretibus eas accipere, quæ sunt circa Venerem, piget; quum hæc ab gente nostrâ semper fuerint alienissimæ; maximè verò antiquis illis temporibus. Quàm severæ fuerint, ac rigidæ, tam in inuptis, quàm nuptis, contaminatæ pudicitia pœnæ, infrâ patebit. Quapropter aut alias heic intellexisse Tacitum libidines, aut omnino ab hac morum parte aberrasse, certum est. Juliani hoc satis convincet locupletissimum testimonium: qui, quum aliquot annos in Galliâ, & Rheni ripâ egisset, hoc scriptum reliquit, in libro supra dicto: *Ἦ ἔν ἀδράσιν ἀντρογία ὡς πρὸ τῆς μαχητικῆς καὶ θυμικῆς τῆς ἑθνῶν γέρονος ὅπερ τῶν γαληλίων Ἄφροδιτίου, καὶ τῆς μεθυδότης Διόνου, γάμος πῆ ἐνεκα, καὶ παιδοποιίας, οἷος πῆ ὁπόσης ἐκάστῳ δυνάστων πόσεως, ἰσασί μόνον.* hoc est: *Vir jam, & robustus, potestatem adeptus meo more arbitraturque vivendi, inter ferocissimos omnium bellicosissimisque populos egi: qui Venerem, nuptiarum deam, & Bacchum, lætitiæ datorem, conjugii prolisque gratiâ, & vini, quantum cuique libeat, potandi causâ, tantum norunt.* Gallos & Germanos continuò antè nominaverat. *Γάμος πῆ ἐνεκα καὶ παιδοποιίας μόνον* ubi ait, *πορρείαν καὶ ἀκαθαρσίαν* omnem excludit. Incidit hoc loco quaestio illa, jam dudum inter doctissimos etiam viros jactata, nunquàm certior reddita: nempe, an masculâ Venere usi sint prisci Germani, quemadmodum complures alia per terræ orbem gentes; nec ne, quam equidem quaestionem movit iste auctoris nostri locus, eodem libro de Germaniâ perscriptus:
- 40 *Proditores, & transfugas arboribus suspendunt: ignavos, & imbelles, & corpore infames, cæno, aut palude, injectâ in super crate, mergunt.* Heic magnus Lipsius vocem *corpore* corrigere, ut mendosam, tentaverat in *torpore*; Athenæumque mendacii insimulare, quòd tale quid τῆς κελνῆς adscripsisset. Verùm rectè ac peritè redarguit Lipsium doctissimus Casaubonus; junctis Aristotelis, Diodori, Strabonis, & Athenæi testimoniis; quibus locum Taciti pristinae lectioni vindicavit. Cujus sententiam uti ego magis etiam firmem, alium locum Taciti, qui est sub finem ejusdem libri, in medium adducam. is sic sese habet: *Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis, an Sarmatis ascribam, dubito. quamquàm Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, ut Germani agunt. sordes omnium, ac torpor. ceterum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum sædantur.* Quibus
- 50 verbis quid Tacitus intellexerit, jam antè dictum, cap. xvi. nempe, Bastarnas Germanis fuisse simileis; sermone, cultu, sede, ac domiciliis, sordibusque insuper, ac torpore: Sarmatis verò, connubiis inter se mixtis. Quum igitur hoc loco torporem omnibus pariter Germanis ceu communem tribuat; quî supra, morte eundem fuisse punitum, scribere potuit? Non video: nisi fortè sibi ipsi maximè contradicere voluerit. Ast hæc ejus quoque sunt verba, jam sæpè recitata: *Fortissimus quisque, ac bellicosissimus, nihil agens, delegatâ domus, & penatium, & agrorum curâ feminis, senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ ipsi hebent: mirâ diversitate naturæ, cum iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem.* En, quid heic aliud quàm torporem designare voluit? Maneat itaque maximè firma vulgata illa lectio, *corpore*

pore infames. Aristotelis, Diodori, Strabonis, & Athenæi nunc inspicere haud pigeat testi-
 monia, remque ipsam examinare. Aristotelis verba, lib. 11 de repub., cap. 1x, hæc sunt:
 καθάπερ τε πολλὰ τῶν ἑλληνικῶν & πελοποννησίων, ἔξω κελτῶν, ἢ καὶ πλεῖς ἔπειτα Φαιακῶν πλημύρασι πῶς
 ὡς τὰς ἑσθέρους αὐτοῦσι. id est: *Quemadmodum multæ militares ac bellicose gentes, præter Celtas, &*
qui alii consuetudinem & concubitum cum masculis palam comprobantur. Diodorus, dicto lib v:
 Γυναικῶς δὲ ἔχουσιν ὀφθαλμοῖς, ἢ καὶ ταῦτα περὶ αὐτῶν ἀποδείξουσιν, ἀλλὰ ὡς τὰς τῶν ἄλλων Ἰππολοκίας ἐκ τῶν
 λουστῶν. εἰώθασιν δὲ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμεῶν καθόδοις, ἔξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὡς ἑσθέρους συ-
 κυλίεσθαι. τὸ δὲ πάντων τῶν ἑσθέρων, ἢ ἰδίως ἀσχημοσύνης ἀφροντισθῆναι, πῶς τὸ σῶμα ὡς ἑσθέρων
 λουστῶν εἰώθασιν, καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἡγῆσθαι, ἀλλὰ μάλιστα ὅταν τις αὐτῶν χαλεπῶς μὴ περὶ
 ζήτησι πῶς διδοῦναι χάριν, ἀπὸ ἡγῆσθαι. hoc est: *Feminas licet venustas habeant, minimum tamen*
earum consuetudine adficiuntur. quin potius nefarius masculorum stuprum insaniunt. & humi cu-
bantes in ferarum pellibus, ab utroque latere cum concubinis voluntantur. & quod omnium indi-
gnissimum est, proprii decoris ratione posthabita, corporis venustatem quam levissimè alii prosti-
tuant. nec turpe id putant: sed potius, quam quis oblatam ab eis gratiam non acceperit, inhonestum
atque infame id ducunt. Strabo lib. IV: καὶ τὰ τῶν τῶν ἑσθέρων ἐστὶν, ὅτι πάντες κελτοὶ φιλονεικίᾳ τε
 εἰσὶν, ἢ ἢ νομίμῳ παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν τὸ ἔσθέρων ἀφῆδαν τὰς νῆας. Id est: *Hoc quoque vulgi sermonibus*
tristum est, omnes Gallos contentiosos esse, neque apud eos turpe iudicari, si florem ætatis prostituunt
adulescentes. Athenæus, lib. XIII, cap. VIII: καὶ κελτοὶ τῶν βαρβάρων, καὶ τῶν καλλιῶν ἐσθέρων γυναι-
 κῶν, παιδείας μάλιστα χαίρουσιν ὡς ἄλλων τῶν ἑσθέρων μετὰ δύο ἑσθέρων ἀναπνεύουσιν. id est:
Ex barbaris Celta, quamvis pulcherrimas habeant uxores, amore puerorum magis delectantur: ut
sapientia quidam in pellibus cum duobus amastu cubitent. Tot sanè gravissimorum auctorum diser-
tissima testimonia mendacii argui haud temerè debebant: præsertim, quum nihil ad Ger-
maniam nostram spectent, quidpe, quamvis Celtae vocabulum tam Germanis, quam
Gallis fuerit commune: tamen Aristotelis ævo parum Græcis de Germanorum moribus
constabat: uti nihil certius sit, quam de unis Gallis loquutum esse philosophum: quorum
mores jam tum Græciæ maximè palam fuerunt redditi per Massilienses Græcos. Diodo-
rus verò quamquàm de utrâque gente, tam cis quam trans Rhenum, se dicturum pollicea-
tur; tamen nonnulla de Gallis narrat, quæ Germanorum moribus minimè conveniunt.
 Strabo certè atque Athenæus, Posidonium sequentes, à quo omnia ferè sua de Gallorum
 moribus se habere satis apertè farentur, Gallos perpetuò ac constanter κελτῶν, Germanos
 verò proprio hoc nomine Γερμανῶν adpellant. Quapropter hoc de puerorum consuetudine
 omnino de unis Gallis accipi debet. qui fedissimum hunc flagitiosissimumque morem
 haud dubiè ab iisdem habuère magistris, à quibus & literarum peritiam, & ceteras mol-
 lioris vitæ disciplinās, vitiorumque irritamenta, nempe à prædictis Massiliensibus Græcis.
 Nam unis Græcis puerorum amorem ab initio fuisse proprium, adeoque legitimum, satis
 constat. ab iis, præter Gallos, & si quæ aliæ eo fedatæ fuerint Celtici nominis nationes
 in Hispania & Illyrico, acceperunt Itali. quibus & ipsis, maximè Romanis, fuisse vulga-
 rem, patet vel ex unis passim poetis. Perlas quoque didicisse à Græcis aversam Vene-
 rem, testis est antiquissimus rerum scriptor Herodotus, lib. 1. Itaque de Germanis ve-
 rius Quintilianus, in declamatione pro Mariano milite, cuius pudicitiam tentaverat tri-
 bunus: *Nihil tale noverè Germani: & sanctius apud oceanum vivitur.* Non prorsus tamen ejus
 rei fuisse ignaros, Taciti magna testatur auctoritas. Et quomodò ignari esse potuerunt, aut
 omnino intacti, Gallis, huic flagitio deditissimis, tam propè colentibus; insuperque Ro-
 manis, rarò continentioribus, intra ipsos Germaniarum fincis agentibus? Tacitus histo-
 riar. 14: *Inssu Vitellii Batavorum juventus ad dilectum vocabatur. quem, suapte naturâ gravem,*
onerabant ministri avaritiâ, ac luxus; senes, aut invalidos conquirendo, quos pretio dimitterent:
rursus impuberes, sed formâ conspicuis, ad stuprum trahebantur. Rarissimi tamen Germano-
 rum huic flagitio obnoxii fuère. & si quis deprehensus, pœna præfens, ac gravissima. quum
 è contrario apud Gallos nulli id fuerit pudori, nedum vitæ periculo subjectum. Batavos,
 Germanicam cis Rhenum gentem, alteram hanc è duabus habuisse causam, cur rebel-
 larent, nempe quòd liberi eorum ad supra à Romanis traherentur, testatur Tacitus eod-
 dem loco.

Atque hætenus de virtutibus majorum nostrorum differuisse sufficiat. Nunc etiam vitia
 eorum indicentur. Hæc equidem haud dubito, quin aliquis objicere velit pro vitio haud
 levi illud, quod è Cesare supra attuli: *Latrocinia nullam habuisse infamiam, quæ extra si neis cu-*
jusq. civitatis fierent. Verùm, si hoc est vitium, certè commune fuit ab initio universo terra-
 rum orbi: quod nemo historiarum peritus negare potest. nam omnia illa Ægyptiorum, Scy-
 tharum, Assyriorum, Medorum, Persarum, Græcorum, Romanorumque in externas
 gentis

gentis imperia per mera occupata fuerunt latrocinia: atque ideò ipse Alexander, populusque Romanus, latrones apud auctores audiunt. Ac ferè tales re ipsà fuerunt: quamvis, ex communi omnium gentium opinione, maximà id virtutum facere sibi visi sint, nempe animositate: de quâ suprâ nonnihil diximus, pluraque infrâ, in tractatu de religione, dicentur. Proinde nullo jure quisquam Germanos nostros præ aliis gentibus hac re, ceu vitio, notaverit.

- At EBRÏETATEM, quæ & olim apud eos viguit, & nunc maximè omnium aliarum Christiani nominis gentium viget, quis satis excusaverit? De hac ita noster eodem libro de Germaniâ: *Conuictibus non alia gens effusus indulget. & paullo post: Diem noctemque*
- 10 *continuare potando, nulli probrum. & mox: Cibi simplices: agrestia poma, recens fera, aut lac concretum. sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. Adversus sitim non eadem temperantia. si indulseris ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt; haut minus facile vitis, quam armis, vincuntur.* Quibus adde, quæ suprâ ex Juliano de potatione Gallorum simul & Germanorum adduxi. Adde item his, si videtur, quæ de Gallis Diodorus, dicto lib. v, prædicat in hunc modum: *κάτοινοι δὲ ὄντες καθ' ὑπερβολὴν, ἢ εἰσαγόμενον ὑπὸ τῶν ἐμπόρων οἶνον ἀκράτῃ ἐμφορεῖν, καὶ διὰ τὴν Πηνυμίας λάτρων χερσῶν τῶν πηρῶ, ἔμεθυθ' ἔτι, εἰς ὑπὸν ἢ μακρῶς Διαιτίαις τρέπον. διὸ καὶ πολλοὶ τῶν Ἰταλιωτῶν ἐμπόρων διὰ τὴν σωτήρη Φιλαργυρίαν ἐρμαιον ἠγάντην τὴν τῶν Γαλατῶν Φιλονίαν. ἔτι δὲ διὰ μὲν τῶν παλαιῶν ποταμῶν ποτίοις, διὰ δὲ τῶν πεδιάδων χύρας ἀμάξαις κερμαίνοντες τὸν οἶνον, ἀνιλαμβάνουσι πηρὶς πολλῶν ἄπτον. δίδόντες γὰρ εἶνα κερμαίον, ἀνιλαμβάνουσι τῶν αἰθῶν, τὰ πῦμα*
- 20 *ἢ διακονοῦν ἀμφοτέρω. Hoc est: Quum verò præter modum vino capiantur: importatum à mercatoribus mercum ingurgitant: & cupiditate ad largiorem potationem & ebrietatem proVecti, aut somni gravedine, aut insania vertigine corripiuntur. Propterea multi ex Italiâ negotiatores, pro familiari sibi avaritiâ, temulentiam Gallorum in questum suum vertunt. hi enim per aneis navigabiles navigiis, per campestria verò loca plaustris vinum ad eos devehunt, incredibile inde pretium reportantes. pro cado quidpe vini recipiunt puerum, potu ministrum permutantes.* Tacitus equidem suo ævo potandi morem tanquam singularem in Germanis notavit. verùm habuit ille domi, quod Romanis suis multo ignominiosius exprobraret. quidpe Plinius, historiæ naturalis scriptor, Taciti coætaneus, tam horrenda, tam abominanda, ac nefanda de Romanorum ebrietate, lib. xiv, cap. xxi, refert; uti nemo mortalium facilè credat, apud
- 30 *quamquam aliarum nationum, nedum apud Germanos, simplicem, ac nullis propemodum aliis vitiis imbutam gentem, eadem in usu fuisse. Quin Plinius, dicto capite, quantumlibet multarum gentium ebrietatem recenseat, etiam Hispanorum, & Gallorum; tamen Germanorum ne uno quidem verbo meminit: quorum tamen mores vivendique rationem non ignorabat; ut qui ipse coràm in Germaniâ satis inspexerat. Cujus sanè rei ratio dari nulla potest, nisi quòd nostri ferè sobrii videbantur præ aliis. Nec mirum, quòd Tacitus tam diligenter ebrietatem in nostris notavit; siquidem is unum Germanorum mores hoc libro describere instituit; non verò omnium simul gentium. Plato, de legibus lib. 1: Μέθης δὲ Σκυθαί χερῶνται, καὶ Πέρσαι, καὶ ἐπὶ Καρχηδόνιοι, καὶ Κελτοὶ, καὶ Ἰβηρες, καὶ Θράκες, πολυμυκὰ ὄντες πάντες γένη. id est: Inebriantur autem Scythæ, Persæ, Pæni, Celtae, Hispani, Thraces: quæ*
- 40 *bellicose sunt gentes.* Indos potandi certamina habuisse, auctor est Ælianus, variar. histor. lib. ii, cap. xli. quod caput integrum, unà cum xv libri iii, perlegere haud pigeat, quò eximii ac celebrati variarum gentium potatores cognoscantur. A Græcorum more rei perditissimæ quæ sita sunt Latinis verba *græcari, & pergræcari.* Romanorum horrendam ebrietatem cognoscere si velis; legas prædictum Plinii cap. xxi libri xiv. invenies illic tam nefandos bibendi modos, tam abominanda vinolentiæ irritamenta, uti similia olim habuisse gentem illam simplicem atque rudem, haud facilè credideris: utique quum hodiè etiam Germanis nostris, multis jam fædisque aliorum populorum vitiis infectis, eadem ignorentur. Quamquam non negaverim, varios nunc quoque & dictu pudendos observari in Germaniâ bibendi modos, atque leges. Quin etiam præmia passim ebrietatis, non modò
- 50 *apud privatos homines, sed apud nationum quoque (proh pudor!) principis constituantur: ut quanto quisque plus bibat, tanto plus gloriæ atque laudis præmii que ferat. Ac sunt quædam in prædicto Plinii capite, quæ nescio an à Romanis Germani acceperint, an verò communes fuerint aliarum quoque gentium consuetudines: nimirum, biduo duabusque noctibus perpotationes continuasse: non labasse sermone; nec levatum vomitione; non alterâ corporis parte: dum biberet, matutinas obisse vigilias: plurimum hausisse uno poculo; plurimum præterea aliis minoribus addidisse: optimâ fide non respirasse in hauriendo: neque exspuisse; nihilque, ad elidendum in pavimenti sonum, ex vino reliquisse: & id genus alia. Sed inquires; Gloriam virtute bibendi Parthi querebant; teste Plinio, dicto loco: Germanorum item nulli*
- diem*

diem noctemque potando continuasse, erat probrum. at Romanis quamvis ebrietas frequens, & in vulgari vitio; tamen non gloria, sed maximum fuit probrum: id quod satis apertè innuere videtur Tacitus. Rectè mones. verùm tamen ego sic existimo: uti neque olim, neque nunc gloria in ebrietate Germanis quæritur: nec tamen ulli est probrum: sic quoque Romanis, ut nulla gloria, sic exiguum fuit probrum. & si quæris quantum: quemadmodùm nunc quibusdam populis lupanaria atque ganeas publicè, omnibus inspectantibus, introgredi nullum ducitur dedecus, neque turpitudine; quod tamen per se satis magnum, aliisque populis, maximè Germanis nostris, execrandum censetur flagitium. Ita sanè est; ubi vitia in morem atque consuetudinem, non hominis, sed gentis, non exigui temporis, sed sæculi, abivère; illic nemini ducuntur probro. Non paucos Romanorum, sed omnem civitatem, 10 princeps juxta ac plebem, potationibus crebris, adeoque continuis indulgisse, cuique libros eorum, maximè verò poëtas diligentius legenti liquet. In plebe egregium exemplum memorat Ovidius, factorum lib. 111: Annæ Perennæ festum graphicè describens. Quapropter, ut antè dixi, nihil habuit Tacitus, quod Germanis magis, genti barbaræ mitiorumque morum planè experti, potationes exprobraret, quàm Romanis suis, morum cultu principatum inter genteis adfectantibus. Quin non viros tantùm princeps, sed feminas quoque illustres vinolentiæ deditas Romæ fuisse, notavit ipse annal. XII. ubi Domitiam & Lepidam, illustreis feminas refert, utramque impudicam, infamem, vinolentam. quod sanè numquàm fuit in natione nostrâ, neque nunc est. Apud alias verò nonnullas Europæ genteis, quum viris turpe sit inebriari; tamen feminæ etiam reperiuntur vi- 20 nolentiæ, haud raræ, nec plebejæ tantùm. Verùm nunc si revivisceret Tacitus; proh summe Deus! quanto justius vitium hoc ebrietatis genti nostræ opprobraret? ut quæ sola penè, etiam humanioribus jam moribus ceteris in rebus mitigata, mordicus id retinet, quod reliquæ abjectum abominantur, execranturque. Pudeat sanè, pudeat, distædeatque tritum illud Scytharum legati in Parthos dictum, quod Plinius prædicto loco refert, in unam nostram gentem ab omnibus exteris vulgò jactari; *Quanto plus biberint, tanto magis sitire Germanos.* Manet, (cheu!) manet idem hodie mos, quo *dies noxque potando continuatur*: & quod unum potissimè ab exteris exprobratur, id nullum inter ipsos probrum. Verùm tamen, si suus cuique populo attributus est error; si vitii nemo sine nascitur, & optimus ille est, qui minimis urgetur: maneat, maneat, inquam, hoc vitium nostris, dum graviora absint, 30 levitas, fraus, dolus, perfidia, perjurium, blasphemia immodica; sed & inconcessa Venus, in nuptas, in virgines, in puellulas, in pueros, in bruta animalia; quibus maximè urgentur exprobratores nostri. Jupiter, apud Lucianum, Junoni, mollitiem & ebrietatem Bacchi sibi objicienti, sic respondet; enarratis antè rebus præclare ab ipso gestis: *καὶ μάλιστα, εἰ λογισσαίτο τις οἱ θεοὶ ἀνὴρ ἢ φωνεῖται τὸν θεὸν, ὅτι καὶ παρὰ ταῦτα μεθύων ποιεῖ.* id est: *Maximè si quis cogitet, qualis hic sobrius futurus erat, quando etiam ebrius hæc facit.* Hæc eadem ego haud ineptè pro Germanis meis responderim ebrietatem iis objicientibus. nam licet vitio huic nimio plus, quàm satis erat, dediti sint; interim tamen cuncta & divina & humana officia tam feridè, tamque sedulo obeunt, uti nec religione, nec virtute cuiquam aliarum gentium concedant; imò omnes ferè superent. ingenia autem si spectes; in quanam, quæso aliâ gente omnes simul 40 artes scientiæque magis excoluntur, quàm in unâ nostrâ Germaniâ? At hæc si ebrii præstant; quid putas futurum, si eadem sobrii tractarent? Miranda scilicet omnia. Sed age; an soli nunc Germani potant? Nonne & inter Britannos passim, non modò in plebe, sed etiam in nobilitate, ebrietas frequentatur? & Galliarum magna pars, Picardi, Normanni, & Vascones, nullâ aliâ re hodiè magis noti, quàm vinolentiâ. Jam verò Poloni, Hungari, Litavi, & quicquid gentium ultra, ad extrema usque Europæ, abscondunt magis terrarum longinquitate, quàm fugiunt hoc vitium. Quin ipsâ in Italiâ reperi, qui tegeant melius, quàm vitarent. In quibus sanè tanto turpius haberi id debebat, quanto minus per cæli folique naturam excusari possit. nam quum inter physicos conveniat: homines sub septentrionibus positos multo majori adfici calore interno, quàm qui versùs austrum siti: meritò 50 Germanis nostris, ac conterminis Slavis ignosci debet, si ob id ipsum plus edant bibantque, quàm illi ad austrum. Certè austrini, qui ad nos commeant, vel migrant, ipsi fatentur, se multo magis heic fame sitique urgeri, quàm domi in genitivo solo. Verùm perpotandi mos, omnibus pariter gentibus olim communis, aliam, eamque antiquissimam habuit originem. Nimirum, quum prisca illi mortales nullis aliis studiis, quàm bellis venatibusque dediti forent; redeunteis ab exercitiis hisce crebris atque vehementibus immensùm sitire necessum erat. Svavitas dein, atque voluptas, quæ in ipsâ sitis extinctione percipiebatur, adeò eos attraxit, uti etiam sæpè non sitientes biberent. quamquam verum sit illud in Parthos

Parthos quondam jactatum verbum; quanto quis plus bibat, tanto magis eum sitire. Atque inde est, quod Plato, ut antè relatum, τὴν μέθην πῖς πλεμικῶς ἐθεσθὲν adscribat. Verùm de ebrietatis vitio satis abundèque dictum.

Aliud hinc vitium obijci nostris posse reor, PIGRITIAM, sive INERTIAM: de quâ ita noster: *Quotiens bella non ineunt, multum venatibus, plus per otium transigunt; dediti somno, ciboque. fortissimus quisque ac bellicosissimus, nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis senibusque & infirmissimo cuique ex familiâ, ipsi hebent: mirâ diversitate naturæ: cum iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem.* Verùm hoc quoque non tam ex nationis nostræ vitio, quàm ex omnium bellicosarum gentium more antiquissimo: ut patet ex Thracum consimili exemplo, quod Herodotus citat, lib. v, his verbis: Ἀργὸν εἶναι καλλίστην γῆς δὲ ἐργατῶν, ἀπρόστατον. id est: *Otiosum esse, pro honestissimo habetur: agri vero cultorem, pro contemptissimo.*

SUPERBIAM nostris, atque JACTANTIAM, ingeniique VANITATEM adscribit Diodorus, prædicto libro v, his verbis: πολλὰ δὲ λέγουσιν ἐν ὑπερβολαῖς ἐπ' αὐξήσας ἑαυτῶν, μείζων δὲ τῶν ἀλλῶν. ἀπὸ γλῶσσης δὲ καὶ αἰατυλοῖ, καὶ πτερυγοδημίῳ ὑπέρχουσιν. id est: *Multa hyperbolicè ad suâ laudis amplificationem, aliorumque contemptum jactant. Minaces præterea sunt, & elati tragicèque exaggeratores.* Exemplum exstat apud Tacitum, annal. II: *Neque Maroboduus jactantia sui, aut probis in hostem abstinebat.* Idem auctor, historiæ. v, vanitatem Germanorum notat; ita de Civile, Batavorum rebellantium duce, loquens: *Civilem cupido incescit, navalem aciem ostentandi. & mox: Causa instruenda classis, super instam genti vanitatem, ut eo terrore commeatius, Gallia adveniantes, interciperent.* Verùm hoc vitium strenuitati eorum condonandum est: quæ certè tanta fuit, quantam haud facilè apud alias gentes reperieris; quamquàm omni arte ac disciplinâ militari destituti fuerunt; ut infra ostendetur. Hodie vanitatis jactantiæque vitium nescio quo jure omnes ferè reliqui Europæi Germanis præripuerint. etenim non modò in sermonibus & colloquiis privatis, sed publicè etiam institutis libris, quævis se natio reliquis præstantiorem esse, per summam impudentiam ementitur, vanisque id ac maximè falsis argumentis probare conatur.

Ceterùm Strabo, prædicto lib. IV, ita de Gallis: καὶ τὸ δὲ τῶν θρυλλομένων ἐστίν, ὅτι πάντες κελπὶ φιλόνοχοι εἰσιν. id est: *Quin & hoc vulgi sermonibus tritum, omnes Gallos esse rixosos.* Idem de Germanis Tacitus in libro de Germaniâ: *Crebra, ut inter vinolentos, rixa.* Sed hoc etiam strenuitati animositateque adscribendum. sic enim continuò subjicit Tacitus: *Rarò conviciis, sæpius cade & vulneribus transiguntur.* De utrisque Diodorus, dicto lib. v: εἰώθεσσι, καὶ ἐπὶ τὸ δάπνον ἐκ τῆς τυχεύουσαν πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν ἀμύδαν κατὰ γένους, ἐκ περικλήσεως μονομαχεῖν πρὸς ἀλλήλους, παρ' οὐδὲν πθέμενοι τὴν τοῦ βίης πλοσπῶ. Hoc est: *Solent & inter epulas, causâ ex jurgio quomodocumque arreptâ, insurgere, & ex provocatione inter se digladiari, nihili vitæ jacturam aestimantes.* Hodie quoque gens conviciorum impatientior nulla, quàm Germani. commune quidpe omnibus atque usitatissimum est verbum; *Pauca verba, quæ sores brevius transigi potest.* moxque ad gladios se proripiunt. Quin aded conviciis abhorrent, uti, si quis etiam plebeius & infimæ conditionis homo in ea prolapsus fuerit, ignavum & muliebris animi hominem dicant. Livius, lib. v, Gallorum tradit *gentem iræ impotentem esse.* libro verò XXXIII, eandem *minimè ad morâ radium patientem.* Idem hodie de nostris prædicari potest. rarò enim heic, ut apud alios populos, in longum extenduntur, aut in secretum absconduntur odia: numquàm toxica in ultionem miscuntur. sed quamprimùm diffidium aliquod natum, statim alter adversus alterum propalâm exurgit; remque è vestigio, ubi adversarius detur, ferro finit. Eandem fuisse præcis Germanis mentem, patet ex iis, quæ aduicta sunt. Verùm de animositate illorum alio loco fusiùs dicetur. Hactenus de virtutibus, vitiisque eorum præcipuis differuisse sufficiat.

CAPUT XX.

50 De conjugio, & amore fideque conjugali.

QUONIAM ferè privatæ vitæ partibus explicatis, restat nunc uti de matrimoniis, & liberorum educatione pauca quædam dicantur. De illis igitur ita noster, in libro de Germaniâ: *Nec alius feminis, quàm viris habitus; nisi quod femina sæpius lineis amictibus velantur: eosque purpurâ variant; partemque vestitus superiorem in manicas non extendunt, nude brachia, & lacertos: sed & proxima pars pectoris patet. quamquàm severa illic matrimonia; nec ullam morum partem magis laudaveris. nam propè soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt; exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem pluribus*

N